

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Jelen.

Nobena naših gozdnih živali nima tako lepega in postavnega trupla, nobena

ne stopa tako oholo in moško, nobena ne nosi z rogovilastim rogovjem olepšane glave tako pristojno in ponosno, kakor jelen. Le poglejte ga, kako tenek je, gibičen in skokonog! Truplo ima lepo zalito kakor nobena druga žival, vrat mu je dolg in tenek, ki nosi podolgasto, veličastno glavo. Čudovito bistro okó ima jelen, vrhu tega pa še dober nos in tenek sluh. Vse vidi, vse čuje, ako pade le list z drevesa, vže gleda na vse strani in vobljá s

svojim nosom, jeli mu ne pretí kaka nevarnost. Če čuti sovražnika, takój se poda v beg in njegove hitre noge ga nesó preko širokih jarkov, preko grmovja in trnja, da se vse praši za njim. Če je treba, preplava tudi deročo reko in široko jezero.

Jelena zeló veseli godba. Kadar čuje trobiti na rog ali piskati na kako piščalko, obstoji, vleče na ušesi in videč, da se mu ni treba ničesar bati, pride tudi bliže.

Ujet in zaprt jelen je zeló hudoben. Najmanjša stvarca ga lahko razdraži, zato mu človek nikdar ne sme upati. Hipoma začne krčiti nos, oči se mu zasvetijo zlóбно, zdajci povesi glavo in tako hitro plane na človeka, da se mu ne more dosti zgodaj umakniti. O hudobnej jezi zaprtih jelenov nam priča dosti žalostnih dogodbeb. Takó na pr. je v Gothi zaprt jelen zabódel skozi oko v možgane svojega strežnika, s katerim sta si drugače bila dobra prijateljja. Strežnik je bil takój mrtev. Nek drug jelen v Potsdamu je v jezi razmesaril svojega gospodarja, ki sta se drugače prav rada imela.

V gozdu živeč jelen je jako dobročudna, mirna in plaha žival, ki le takrat skoči proti lovcu, ako ga ni dobro zadel in mu pride preblizu.

Nekdaj je bilo jelenov po vsej Evropi razven v mrzlih severnih krajih, a zdaj so je po nekaterih deželah vže do malega iztrebili. Pri nas se še dobé po velikih gozdih, ali redki so: Pred kakimi štirideset leti bilo jih je toliko, da so je v Kočevji v zimskem času otroci po cesti podili. Leta 1848. so je zeló pobijali in od tega časa se pri nas na Kranjskem niso več opomogli. Posamični se še dobé v kočevskih gozdih, na Javorniku in bajè tudi okolo Krima. Mnogo več jih imajo na Štajerskem in Koroškem, posebno pa v Galiciji, na Poljskem, Českem Ogerskem in Saleburškem.

Jeleni se radi držé jednega kraja v večjih ali manjših družbah, če le imajo dovolj paše in mirú. Po dnevi ležé mirno v kakej goščavi in prežvekujejo, na večer pa gredó na pašo ter se pasó vso noč do jutranje zóre, o katerej se zopet umaknejo v svoja ležišča.

Človek je najhujši jelenov sovražnik. Lovi ga in strelja zaradi mesa, kože, dlake in rogovja. Razven človeka preži nanj tudi volk, ris in časi tudi medved.

Mladega jelena človek prav lahko ukroti; kmalu se udomači in nauči vsa-keršnih umetelnosti kakor konj. Jelena je tudi možno naučiti, da vozi. Pripoveduje se, da se je poljski kralj Avgust I. vozaril z osmimi jeleni in tudi o glasovitem Marmontu, ki je bil pod francoskim cesarjem Napoleonom I. poglavar v Ljubljani, pripoveduje se, da je pred svojo kočijo jelene zaprezal.

Voda.

Brez vode bila bi naša zemlja žalostna pustinja, v katerej ne bi rastle nobena rastlina, pa tudi ljudje in živali ne bi mogle živeti. In ker je voda tako potrebna, ustvaril jo je ljubi Bog v velikej množini. V potocih in rekah se pretaka v neizmerno morje; v podobi sopare se vzdiga v zrak, v podobi róse kropi rastline in večkrat se kot dež razlije po suhej zemlji, da jo okrepi k novemu življenju. Voda se nabira v gorah ter dela studence, ki se zbirajo v potoke, potoki pa se zbirajo v reke in veletoke, ki se potem večinoma izlivajo v morje ali vsaj v kako morju podobno jezero. Kakor kri po človeškem telesu, takó se pretaka voda po vsej zemlji in morje bi lahko imenovali studenec vseh studencev, veliko vodno shrambo to je: shrambo potokov, rek in veletokov.

Malo ne tri četrtine površja naše zemlje pokriva morje in veletoki, jezera in močvirja se nahajajo po vseh delih svetá bodi si vže v večjem ali manjšem številu. In ta dobrodejni dar božji, po katerem koprne ljudje in živali ne dohaja nam kakor zrak, ki ga sópemo váse, da-si nam je čista hladna voda tako potrebna kakor zrak. Ljudje si morajo vodo napeljevati v vodnjake, ako hočejo da jim ne izmanjka dobre pijače, ki je za človeško zdravje mnogo boljša nego li vino, pivo in druge take stvari. — Živali si morajo vodo večkrat v kakej daljavi z velikim trudom poiskati, ako hočejo, da ne poginejo žeje; zato pa je Bog dal pticam peroti a drugim živalim, ki hodijo po suhej zemlji, močne noge, da si poiščejo vsega, česar jim je treba v življenje.

Vse drugače je to pri rastlinah, ki ne morejo z mesta, da bi si poiskale vode; čakati morajo, dokler jim ne pride sama v podobi dežja. In rastlinam je voda še potrebnejša, kakor živalim. Živali dobé vže v hrani nekoliko sóka, ki jim ugaša žejo, kakor na pr. ptice ujede v svežem mesu in krvi ugrabljenih živali; goveda in druga domača živina v sočnatih rastlinah, ki so jim v živež ali krmo. Rastlinam pa voda ni samó dodatek k živežu, nego voda jim je poglavitni del živeža, ker brez vode bi ne mogle rasti. Zato pa je ljubi Bog napravil takó, da rastline dobivajo potrebno vodo ne samo po koreninah iz mokrotne zemlje, nego tudi po listji iz zraka. Kjer koli vidite lepe zelene gozde in bujno zeleno travo, ondu je izvestno mnogo studencev in potokov, ondu tudi po večkrat dežuje.

Rastline, ki si svojega živeža ne morejo poiskati, ki ga le po koreninah dobivajo iz zemlje, pričajo nam, kako je ljubi Bog modro ves svet ustvaril in kako po očetovsko skrbi za vse svoje stvari.

